

Lättläst version av handlingsplan

Detta är en sammanfattning på lättläst svenska av Handlingsplan för en långsiktig utveckling av tolktjänsten.

Sammanfattningen finns också på teckenspråk.

Inledning

Denna utredning har undersökt olika förslag för att kunna ta fram en bra handlingsplan för utveckling av tolktjänsten.

Utredningen har talat med de som behöver tolktjänst för att få veta vad de personerna tycker.

Om handlingsplanen

Förslagen i denna handlingsplan ska utveckla tolktjänsten så att den:

- är lika för alla som behöver tolktjänst
- har hög kvalitet och är effektiv
- ökar möjligheten för döva, hörselskadade och personer med dövblindhet att vara med i samhället som alla andra

- respekterar varje persons rätt att bestämma själv
- kan fortsätta att utvecklas tillsammans med användarna
- har finansiering under lång tid
- använder modern teknik
- alltid har utbildade tolkar med god kunskap.

Handlingsplanen innehåller två delar.

Den första delen är om strukturen för tolktjänsten, alltså hur den ska vara organiserad på ett bättre sätt och ett mer jämlikt sätt.

Den andra delen är om utveckling av tolktjänsten under lång tid.

Utredningen tycker att det senast år 2028 ska kontrolleras om alla delar i handlingsplanen har gjorts.

1. Förslag för en tydlig struktur för tolktjänsten

Tolktjänsten fungerar olika i dag i olika delar av landet.

Den är organiserad på olika sätt.

Den som behöver använda tjänsten

måste många gånger själv ta ett stort ansvar

och det är inte alltid hen kan få det hen behöver.

Regionens ansvar för tolktjänst

För att tolktjänsten ska fungera mer på samma sätt för alla måste regionernas ansvar för tolktjänst bli tydligare.

Utredningen föreslår därför en ny lag om tolktjänst.

I den nya lagen har regionen

inte ansvar för arbetslivstolkning.

Den nya lagen ska säga:

- Den person som behöver tolktjänst för vardagstolkning ska få vara med och bestämma om den.
- Regionen ska kunna bestämma att den som har störst behov av tolktjänst för vardagstolkning ska få det först.
- Om en person med dövblindhet behöver ledsagning när hen har tolktjänst för vardagstolkning ansvarar regionen för att ordna det.
- Regionen ansvarar för att samordna tolktjänsten. Det betyder att regionen ska hjälpa döva, personer med hörselskada och personer med dövblindhet med de behov som personen har av tolktjänst. Regionen ska diskutera med den som ska betala för tolkningen.
- Regionens ansvar betyder också att regionen får erbjuda egen tolktjänst om de kommit överens med den som betalar för tolkningen.

- Målet är en god tolktjänst som är lika för alla, som har god kvalitet och är tillgänglig. Tolktjänsten ska respektera personens rätt att bestämma. Regionen får ha olika tolkar som personen kan få välja mellan.
- Verksamhetens kvalitet ska kontrolleras och utvecklas hela tiden. Den ska vara organiserad på ett sätt som är ekonomiskt effektiv. Det betyder att kostnaderna för tolktjänsten inte ska vara onödigt höga.
- Vid tolktjänst för barn ska regionen alltid tänka på vad som är bäst för barnet.
- Den som använder tolktjänst ska kunna tala om för regionen vad som fungerar bra och vad som fungerar dåligt med tolktjänsten. Regionen ska svara den som använder tolktjänst och berätta hur tolktjänsten ska bli bättre.
- Från år 2024 ska statens bidrag till regionerna för vardagstolkning höjas med 41 miljoner kronor. Det nya bidraget blir då drygt 115 miljoner kronor.

Den nya lagen ändrar regionernas ansvar och gör ansvaret tydligare. Regionen kommer ha mer resurser för vardagstolkning när regionen inte ansvarar för arbetslivstolkning. Det kan till exempel ge mer resurser för tolkning vid aktiviteter på fritid och i föreningar.

När regionen ansvarar för att samordna tolktjänsten blir det lättare för användaren att hitta rätt tjänst. Den som använder tolktjänst kan också bestämma mer om sin egen vardagstolkning.

Den nya lagen ska börja gälla 1 januari 2024.

Senast år 2028 ska staten ha undersökt om statsbidraget behöver delas på ett bättre sätt mellan de olika regionerna.

Stöd med tolkning i arbetslivet

Utredningen föreslår att Arbetsförmedlingen ansvarar för stödet till tolk i arbetslivet. Stödet ska vara en del i förordningen om särskilda insatser för personer med funktionsnedsättning. På så sätt ska de som använder tolk få större möjligheter att få ett arbete, fortsätta arbeta och att utvecklas i sitt arbete.

Den nya insatsen betyder att:

- Arbetsgivaren eller den som har kostnader för tolk ska få bidrag. Bidraget är högst 10 basbelopp per person varje år. Om personen arbetar deltid blir bidraget mindre.

Arbetsgivaren kan få betala de kostnader som bidraget inte räcker till.

- Regionen har tidigare också haft ansvar för tolkning i arbetslivet. Denna insats betyder att regionerna inte längre är ansvariga.
- Insatsen personligt biträde ska inte längre betala kostnaden för tolk.
- Arbetsförmedlingen ska efter tre år undersöka att den nya insatsen fungerar bra.

På detta sätt blir det bättre för alla som behöver stöd av tolk i sitt arbete. Ansvaret blir tydligare och arbetet med insatsen blir effektivare.

Ändringen av förordningen ska gälla från 1 januari 2024.

År 2027–2028 ska insatsen följas upp.

Stöd med tolkning i utbildning för vuxna

Resurserna för stöd med tolkning i utbildning för vuxna behöver samlas.

Därför föreslår utredningen en översyn, alltså en undersökning om detta.

- Översynen ska undersöka hur stora behoven är av tolkstöd i utbildning för vuxna. Den ska också ge förslag på hur en resurs för tolkstödet ska organiseras och finansieras samt regler för tolkstöd i utbildning för vuxna.
- Det är personens behov av utbildning som ska bestämma om hen får tolkstöd. Därför ska översynen också undersöka om bidraget för tolkstöd ska höra ihop med användaren och inte med den som ordnar utbildningen.

Olika former av vuxenutbildning är viktiga för personers möjlighet till utbildning i hans olika perioder i livet. Utbildning är också viktigt för samhället så att det finns personer med rätt kunskap för olika arbeten.

Men det är olika regler och ansvar för tolktjänst i de olika formerna av vuxenutbildning. I framtiden kommer fler och fler att ta del av vuxenutbildning. Därför är det viktigt att ha ett system för alla som är effektivt.

Översynen måste tänka på om det finns privata utbildningar som också ska vara del av systemet.

Översynen ska göras under åren 2022–2025.

2. Fortsatt utveckling under lång tid

Utvecklingen i samhället påverkar behoven av tolk. Det ändrar också kraven på tolktjänsten.

Om döva, personer med hörselskador och personer med dövblindhet ska kunna vara med i samhället som andra måste utvecklingen av tolktjänsten fortsätta. Utredningen säger därför att det är viktigt att prioritera förslag om tolkning på distans, tekniska lösningar och uppfinningar, yrket tolk och frågor om kunskap och jämlikhet.

Mer tolkning på distans

Den digitala utvecklingen i samhället är stor och den tekniska utvecklingen fortsätter. Därför kan tolkning på distans vara ett viktigt alternativ till tolkning på plats. Med bra teknik kan tolkning på distans öka möjligheterna att få tolktjänst.

Tolkning på distans via Post- och telestyrelsen utan bokning

Post- och telestyrelsen har i dag en frivillig tjänst för tolkning på distans med tolk i teckenspråk.

Post- och telestyrelsen förkortas PTS.

Tjänsten finns på webbplatsen Bildtelefoni.net.

Denna typ av tolktjänst är för spontana samtal, alltså samtal som inte är bokade innan.

Tolken kan inte förbereda sig för samtalet och därför passar tjänsten bara för samtal om enklare ämnen.

Det finns ingen liknande tjänst för spontana samtal med skrivtolk på distans.

Utredningens förslag:

- Tolkning på teckenspråk på distans utan bokning via Bildtelefoni.net ska vara en del av Post- och telestyrelsens uppdrag. Det ska stå skrivet i PTS instruktion från regeringen. Det är viktigt att PTS får pengar för denna tolktjänst varje år under lång tid.
- Post- och telestyrelsen ska undersöka behovet av skrivtolk på distans utan bokning och hur personer i hela landet ska kunna använda en sådan tjänst. PTS ska ge ett förslag hur tjänsten kan organiseras, vilka regler som behövs och hur tjänsten ska betalas.

Detta ska göras under åren 2022–2024.

Samma system för tolkning på distans i alla regioner

Tolkning på distans kan vara ett bra sätt att få tolktjänst för personer som bor på landsbygden. Det kan också vara ett sätt att få fler tolkar med kunskap i ett visst ämne eller språk.

Det är mycket olika i regionerna på vilket sätt de erbjuder tolkning på distans. Regionerna använder inte samma digitala teknik. Det skulle vara bra för användaren och minska kostnaderna om systemet var samma i hela landet. Därför säger utredningen att det behöver undersökas om regionerna kan ordna tolkning på distans tillsammans.

Utredningens förslag:

- Den nationella funktion med ansvar för att samordna frågor om tolktjänster som föreslås i handlingsplanen ska tillsammans med Post- och telestyrelsen, Sveriges Kommuner och Regioner, intresserade kommuner samt företaget Inera göra en förstudie. Förstudien ska vara en undersökning av hur ett system för tolkning på distans för alla regioner kan organiseras och vilka regler som behövs samt hur systemet ska betalas under lång tid.
- Förstudien ska beskriva tekniken, ekonomin och vilka regler som gäller för ett gemensamt system och hur det ska fungera praktiskt. Den ska också beskriva hur det ska gå till när alla regioner börja använda samma system.

Detta ska göras under åren 2024–2026.

Teknisk utveckling och uppfinningar

Digital data om det svenska teckenspråket

Det finns teknik utvecklad för det svenska teckenspråket så att text automatiskt kan bli teckenspråk.

Men än så länge finns det för lite data för att kunna använda tekniken för tolkning.

Det betyder att mer information om olika tecken måste samlas in i datorprogrammen.

Utredningens förslag:

- Institutet för språk och folkminnen och Stockholms universitet ska tillsammans öka takten för att samla in information om det svenska teckenspråket så att språket kan göras om till data.

I detta arbete ska de samarbeta med organisationer och andra som arbetar med det svenska teckenspråket.

Detta ska göras under åren 2023–2028.

Bättre samordning av utveckling av nya uppfinningar

Utvecklingen av ny teknik är snabb i dag. Så är det till exempel med språkteknologin. Språkteknologi är utveckling av datorprogram för att förstå eller skapa språk till exempel. Det finns ett stort behov av att samordna och styra den utveckling av språkteknologi som handlar om teknik för tolktjänster.

Utredningens förslag:

- Verket för innovationssystem, Vinnova ska i 5 år leda och samordna de som arbetar med språkteknologi.
- Vinnovas arbete ska hjälpa till att öka utvecklingen av teknik och uppfinningar. Arbetet ska vara om språkteknologi och datorer för att döva, personer med hörselskada eller dövblindhet samt personer med andra svårigheter med kommunikation ska kunna vara med i samhället som andra.
- Den nationella funktion med ansvar för att samordna frågor om tolktjänster som föreslås i handlingsplanen ska tillsammans med Institutet för språk och folkminnen följa Vinnovas arbete.

Detta ska göras under åren 2023–2028.

Tolk som yrke

För att det ska finnas bra tolktjänst måste det finnas bra utbildning för tolkar innan de börjar sitt arbete och bra vidareutbildning för att kunna fortsätta utvecklas i arbetet som tolk.

Analys av behovet av tolkar

Statistik visar att fler och fler använder tolk och att tolkarna arbetar fler timmar. Men de senaste åren minskar antalet personer som utbildar sig till tolk. Om det inte finns tillräckligt många tolkar kan inte alla få tolktjänst som behöver det.

Utredningens förslag:

- En myndighet ska inom 5 år undersöka hur stort behovet är i framtiden av teckenspråkstolkar, dövblindtolkar och skrivtolkar. Myndigheten ska också undersöka behoven av döva teckenspråkstolkar och behoven av lärare för tolkar i teckenspråk.
- Myndigheten ska undersöka hur bra utbildningarna för tolkar är i dag och om utbildningarna behöver ändras på något sätt så att det finns tolkar med god kunskap i framtiden. Den ska också undersöka vem som ska betala utbildningarna.

Detta ska göras under åren 2023–2028.

Samordning av utveckling av tolkars kompetens

Alla tolkar har behov att utveckla sin kompetens, alltså att öka sin kunskap och få fortsatt utbildning.

Det är viktigt för att Sverige ska kunna ha en bra tolktjänst i framtiden.

Den utveckling av kompetensen för tolkar som finns i dag är inte tillräcklig.

Utredningens förslag:

- Den nationella funktion med ansvar för att samordna frågor om tolktjänster som föreslås i handlingsplanen ska samarbeta med de som ordnar utbildning för tolkar, arbetsgivare, representanter för tolkar och organisationer för användare.

De ska tillsammans göra en plan för fortsatt utbildning och utveckling av kompetens för tolkar och hur det kan finansieras.

Detta ska göras under åren 2024–2025.

Samma regler och administration för alla tolkar

För några år sedan presenterades utredningen

Att förstå och bli förstådd.

Det är en utredning om behov av tolkar i talade språk.

Förslagen i den utredningen om regler och administration

är inte samma som för tolkar i teckenspråk

och dövblindhet eller för skrivtolkar.

Utredningens förslag:

- En undersökning ska göras så att regler och administration är samma för alla tolkar så långt det är möjligt.

Detta ska göras under åren 2023–2028.

Ökad jämställdhet och att tänka på barns perspektiv

Utredningen har undersökt om det är skillnader

mellan hur män och kvinnor får tolktjänst

och om användare är trygga med

att berätta om svåra saker för myndigheter,

till exempel att berätta om våld.

Utredningen har också undersökt

om barn och unga som får stöd av tolk

har samma rättigheter och kan vara med i samhället

som andra barn och unga.

Möjligheter att få ett arbete

Andra undersökningar visar att det är stor skillnad mellan kvinnor och män med funktionsnedsättning om de har ett arbete eller inte har ett arbete.

Men undersökningarna har inga uppgifter om vilka av dessa personer som använder tolktjänst.

Utredningens förslag:

- Arbetsförmedlingen ska undersöka om kvinnor som är döva, hörselskadade eller har dövblindhet får lika mycket och lika bra stöd för att få ett arbete som män med samma funktionsnedsättning får.

De personerna som ska vara med i undersökningen ska vara registrerade hos Arbetsförmedlingen och ha nedsatt förmåga att arbeta.

- Arbetsförmedlingen ska ge förslag om hur jämlikheten ska öka, alltså hur de stöd som Arbetsförmedlingen ger ska bli lika för män och för kvinnor.

Detta ska göras under åren 2023–2025.

Mer kunskap om våld mot kvinnor som är döva, hörselskadade eller har dövblindhet

Undersökningar visar att våld mot kvinnor och flickor med funktionsnedsättning är lika vanligt som mot kvinnor och flickor utan funktionsnedsättning. Men det är ofta svårare att få stöd för kvinnor med funktionsnedsättning.

I de undersökningar som finns går det inte att få information om vilka av kvinnorna som är döva, hörselskadade eller har dövblindhet.

Utredningens förslag:

- En myndighet ska undersöka hur kvinnor som är döva, hörselskadade eller har dövblindhet och upplever olika former av våld kan få bättre stöd.
- Myndigheten ska undersöka vilken kunskap som finns och hur stödet kan vara organiserat för hela Sverige.

Detta ska göras under åren 2023–2025.

Mer kunskap om barns och ungas erfarenheter och behov

För att barn och unga som behöver tolk ska kunna ha samma rättigheter och möjligheter som andra barn och unga behöver de en bra tolktjänst.

De behöver tolk för att vara med i föreningar och fritidsaktiviteter till exempel.

Det finns i dag ingen kunskap samlad om barns och ungas behov av tolktjänst eller vad de tycker om tolktjänsten.

Utredningens förslag:

- Den nationella funktion med ansvar för att samordna frågor om tolktjänster som föreslås i handlingsplanen ska tillsammans med Specialpedagogiska skolmyndigheten undersöka barns och ungas behov och erfarenheter av att använda tolk i aktiviteter i föreningar, kultur, i lek och på fritid.

De ska ge förslag på hur tolktjänsten bättre kan tänka på och respektera barns och ungas rättigheter.

- När de gör undersökningen ska de också prata med olika organisationer för barn och unga, organisationer för föräldrar och Svenska Dövidrottsförbundet.

Detta ska göras under åren 2023–2025.

Att samordna frågor om tolktjänsten i Sverige

Det finns i dag ingen som ansvarar för att samordna eller utveckla tolktjänsten i Sverige.

Därför är det svårt att följa upp och utveckla tolktjänsten för framtiden.

Utredningen visar att det måste finnas en samordning för tolktjänsten för hela landet.

I utredningen kallas denna samordning för nationell funktion.

Utredningens förslag:

- Det ska finnas en nationell funktion som ansvarar för att samordna frågor om tolktjänst för döva, hörselskadade och personer med dövblindhet. Funktionen ska samarbeta med regioner, olika organisationer och med andra som arbetar för användarna av tolktjänst.
- Funktionen ska samla och ge information och statistik så att det går att följa upp utvecklingen av tolktjänsten. De ska också kunna samordna arbetet med utveckling.
- De ska samordna och ansvara för frågor som ingen annan har ett nationellt ansvar för. Det kan till exempel vara om utveckling av tolkars kompetens, upphandla rikstolktjänst och betala ut bidraget från staten för tolktjänst till regionerna.
- Funktionen ska ta fram ett system för att följa upp hur tolktjänsten fungerar. De ska tala om vilka ändringar som behövs i lagar och regler för att ha ett sådant system.

Detta ska göras under åren 2022–2023.

- Funktionen ska även kontrollera hur arbetet går med handlingsplanen senast år 2028.